

Kommittédirektiv

Genomförande av EU-direktivet om grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen

Beslut vid regeringssammanträde den 14 januari 2021

Sammanfattning

En särskild utredare ska analysera hur ett nytt EU-direktiv om grupptalan ska genomföras i svensk rätt. Syftet med direktivet är att bidra till att den inre marknaden fungerar väl, att en hög konsumentskyddsnivå uppnås och att konsumenters tillgång till rättslig prövning förbättras. De bestämmelser som genomför direktivet ska börja tillämpas den 25 juni 2023.

Utredaren ska bl.a.

- analysera hur svensk rätt förhåller sig till direktivet om grupptalan, och
- föreslå nödvändiga författningsändringar.

Uppdraget ska redovisas senast den 14 juli 2022.

Uppdraget att föreslå anpassningar av svensk rätt med anledning av det nya direktivet om grupptalan

Vad är bakgrunden till och syftet med EU-direktivet?

Globaliseringen och digitaliseringen har ökat risken för att ett stort antal konsumenter blir vilseledda eller lurade av samma olagliga metoder från oseriösa näringsidkare. Det är därför viktigt att det finns effektiva medel för att få sådana metoder att upphöra och på olika sätt kompensera

konsumenter för eventuella förluster. Om effektiva medel inte finns kan det leda till en snedvridning av konkurrensen på marknaden. Samtidigt som det är viktigt att konsumenternas intressen skyddas bör en ny reglering inte möjliggöra rättegångsmissbruk.

I syfte att bidra till att den inre marknaden fungerar väl, att en hög konsumentskyddsnivå uppnås och att konsumenters tillgång till rättslig prövning förbättras har Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/1828 av den 25 november 2020 om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen och om upphävande av direktiv 2009/22/EG antagits. De bestämmelser som genomför direktivet ska börja tillämpas den 25 juni 2023.

Vad innebär det nya EU-direktivet?

Med grupptalan ("representative action", "action représentative" och "Verbandsklage" på engelska, franska respektive tyska) avses enligt EU-direktivet en talan som förs av en särskilt godkänd organisation eller myndighet – så kallade godkända enheter – för flera konsumenters räkning. En sådan talan kan enligt direktivet föras antingen vid en domstol eller vid en administrativ myndighet.

Både gränsöverskridande och inhemsk grupptalan omfattas av direktivet och direktivet innebär att det i båda fallen ska finnas minst en ändamålsenlig och effektiv möjlighet till grupptalan för konsumenter om förbuds förelägganden och gottgörelse.

En grupptalan om förbuds föreläggande syftar enligt direktivet till att skydda konsumenters kollektiva intressen, oavsett om någon faktisk förlust eller skada har drabbat enskilda konsumenter eller inte. Det kan t.ex. innebära krav på att en näringsidkare ska upphöra med ett visst handlande.

En grupptalan om åtgärder för gottgörelse syftar enligt direktivet till att ge konsumenter rätt till exempelvis skadestånd, återbetalning, byte, reparation, prisavdrag eller till att häva avtalet.

Tillämpningsområdet för direktivet omfattar ett stort antal EU-rättsakter som avser bl.a. marknadsföring, avtalsvillkor, finansiella tjänster, transport, läkemedel, dataskydd och energi. I en bilaga till direktivet anges vilka de aktuella rättsakterna är.

Avgörande för om en grupptalan är att beteckna som inhemsk eller gränsöverskridande är om organisationen eller myndigheten väcker talan i den medlemsstat där den har godkänts eller i en annan medlemsstat. För en gränsöverskridande grupptalan ställs i direktivet upp vissa kriterier som de ovan nämnda godkända enheterna måste uppfylla. Kriterierna avser bl.a. att enheten ska ha en viss grad av stabilitet samt vara oberoende och av ickevinstdrivande natur. För en inhemsk grupptalan får respektive medlemsstat bestämma vilka krav som ska ställas på enheterna.

Godkännandet av enheterna vid gränsöverskridande talan ska ske på förhand. När det gäller inhemsk grupptalan kan medlemsstaterna i stället godkänna enheter i varje enskilt fall, t.ex. i samband med att talan väcks i domstol.

För grupptalan om gottgörelse överlämnas det åt medlemsstaterna att bestämma om, och i så fall i vilket skede, det ska krävas att konsumenter uttryckligen uppger sin önskan om att företräddas av den godkända enheten. Ett krav på uttryckligt samtycke krävs dock alltid när de konsumenter som berörs av en överträdelse inte har sin hemvist i den medlemsstat där talan väckts. Vidare finns det för grupptalan om åtgärder för gottgörelse särskilda bestämmelser om intressekonflikter då talan finansieras av en tredje part. Om intressekonflikter konstateras ska domstolen eller den administrativa myndigheten ha befogenhet att vidta lämpliga åtgärder, såsom att kräva att den godkända enheten vägrar att ta emot finansiering, ändrar finansieringen eller att den godkända enheten fränkänns talerätt.

Direktivet innehåller även regler om bl.a. rättegångskostnadsansvar, preskription, förlikningar, information om grupptalan, utlämnande av bevis och sanktioner för det fall en näringsidkare inte följer ett avgörande.

Hur ska direktivet genomföras?

En särskild utredare ska analysera hur direktivet om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen ska genomföras i svensk rätt. Ett EU-direktiv är bindande för medlemsstaterna när det gäller det resultat som ska uppnås, men medlemsstaterna får bestämma de närmare formerna för hur resultatet ska uppnås. Sverige har alltså vid genomförandet av direktivet ett visst utrymme att anpassa reglerna till svensk rätt i övrigt.

Den del av direktivet som avser åtgärder för förbuds föreläggande motsvarar i flera avseenden vad som redan gäller enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/22/EG av den 23 april 2009 om förbuds föreläggande för att skydda konsumenternas intressen. Det direktivet, som nu upphävs, har genomförts i svensk rätt genom bl.a. marknadsföringslagen (2008:486) och lagen (2000:1175) om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer. Marknadsföringslagen är en central och övergripande marknadsrättslig reglering på konsumentområdet. I stor utsträckning hänvisar övrig konsumentskyddslagstiftning till marknadsföringslagen när det gäller förelägganden om förbud och ålägganden att lämna viss information. Det kan dock konstateras att det nya direktivets tillämpningsområde även omfattar ett flertal rättsakter som traditionellt sett inte brukar hänföras till konsumenträttens område. Angående de EU-rättsakter som anges i bilagan till direktivet är det vidare i dag i regel en myndighet som har exklusivt tillsynsansvar på respektive område enligt de olika sektorsspecifika lagar som genomför eller kompletterar rättsakterna.

I den del av direktivet som rör åtgärder för gottgörelse motsvaras bestämmelserna i stor utsträckning av lagen (2002:599) om grupprättegång. Genom den lagen kan någon, utan rättegångsfullmakt, föra talan i domstol för medlemmarna i en grupp. Enligt lagen kan en grupptalan väckas av en fysisk eller juridisk person som själv har ett anspråk som omfattas av talan och av en ideell förening som tillvaratar konsument- eller löntagarintressen. Vidare kan en myndighet som regeringen har utpekat föra en offentlig grupptalan. För närvarande är det endast Konsumentverket som har rätt att föra en sådan talan enligt lagen om grupprättegång. När det gäller gruppmedlemmarna är de inte parter i rättegången och behöver inte medverka aktivt under processen. En dom gäller för alla som ingår i gruppen. För att ingå i gruppen måste medlemmarna anmäla till domstolen att de önskar omfattas av kärandens talan (så kallad opt in).

I flera avseenden överensstämmer svensk rätt redan med direktivet om grupptalan. Det gäller bl.a. förfarandet för rättegångar enligt lagen om grupprättegång och de möjligheter som finns att komma tillrätta med överträdelser genom tillämpning av marknadsföringslagen. Dessa regelverk består alltså i många delar av regler som motsvarar de som finns i direktivet om grupptalan. Emellertid innehåller direktivet även bestämmelser som innebär att kompletterande lagstiftning är nödvändig.

Utredaren ska därför

- analysera hur svensk rätt förhåller sig till direktivet om grupptalan,
- förklara och tydliggöra bestämmelserna och begreppen i direktivet, samtidigt som den EU-gemensamma uppfattningen om direktivets innebörd beaktas,
- redovisa för- och nackdelar med de olika alternativ som finns att genomföra direktivet, och
- föreslå nödvändiga författningsändringar och vid behov andra åtgärder med utgångspunkten att fokus ska ligga på de delar av direktivet där det krävs att befintliga svenska regler ändras.

Det ingår inte i uppdraget att föreslå ändringar i grundlag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska redogöra för ekonomiska och andra konsekvenser av sina förslag enligt 14–15 a §§ kommittéförfordningen (1998:1474) och särskilt redogöra för konsekvenserna för domstolar och berörda myndigheter.

Arbetets genomförande, kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska följa genomförandet i de nordiska länderna, inklusive Norge och Island, och i de andra länder som utredaren bedömer vara av intresse i sammanhanget.

Utredaren ska i den utsträckning det är lämpligt inhämta synpunkter från berörda myndigheter, organisationer och företag.

Under förutsättning att det ryms inom tiden för uppdraget är utredaren oförhindrad att ta upp och lämna författningsförslag i frågor som har ett direkt samband med de frågeställningar som ska utredas särskilt.

Uppdraget ska redovisas senast den 14 juli 2022.

(Finansdepartementet)